

УДК 327.55(497.1)"1961"
327(497.1:497-664)"1961"(093.2)

Оригиналан научни рад
Примљен: 27. 2. 2017.
Прихваћен: 27. 3. 2017.

Владимир Љ. ЦВЕТКОВИЋ
Институт за новију историју Србије
cvetkovicv@yahoo.com

Одјек Београдске конференције 1961. године у суседним земљама Источног блока*

Апстракт: Рад представља покушај да се на основу југословенских архивских извора и релевантне литаратуре квантитативно и квалитативно анализира одјек Београдске конференције у штампи и на радију Албаније, Бугарске, Румуније и Мађарске као непосредних суседа који су били део Источног блока, са којим је Југославија у то време била у идеолошком сукобу.

Кључне речи: Београдска конференција, Југославија, Мађарска, Румунија, Бугарска, Албанија, Источни блок, несврстаност

Београдска конференција неангажованих земаља одржана је у Београду од 1. до 6. септембра 1961. године, уз учешће 25 држава као пуноправних учесника и присуство представника још три земље у својству посматрача.¹ Она је представљала круну вишегодишње спољнополитичке активности Југославије, која је у условима постојања два војно, политички и идеолошки супротстављена

* Чланак је резултат рада на пројекту *Срби и Србија у југословенском и међународном контексту: унутрашњи развитак и положај у европској/светској заједници* (№ 47027) који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

1 Драган Богетић и Љубодраг Димић, *Београдска конференција несврстаних земаља 1–6. септембра 1961. Прилог историји Трећег света*, (Београд: Завод за уџбенике, 2013), 114.

блока покушавала да у складу са сопственим идеолошким, политичким и економским интересима избори за себе повољно место.² Постепена југословенска оријентација на сарадњу са земљама Африке и Азије и њен већ тада јасан антиблоковски став нису наилазили на одобравање ни код Американца ни код Совјета јер су се и једни и други надали да још увек није било касно да се Југославија уведе у један или други блок.³ У том смислу, са становишта водећих сила Истока и Запада, скуп у Београду није био добро виђен, поготово ако се има у виду да су се оба блока борила за што већи политички, војни и економски утицај не само у земљи домаћину скупа већ и у свакој од земаља учесница. За Југославију, ситуацију је додатно компликовао идеолошки сукоб са СССР-ом и другим земљама Источног блока који је почео још 1958. године, после доношења новог програма СКЈ који је на Истоку здушно оцењен као „ревизионистички“ и стога неприхватљив и штетан по интересе међународног радничког покрета и социјализма уопште.

Београдска конференција одржана је управо у време када је, после неколико година паузе, у читавом Источном блоку, па и у земљама које су се налазиле у југословенском суседству, поново била актуелна антијугословенска пропаганда. За разлику од кампање из периода од 1948. до 1954, ова започета после VII конгреса СКЈ 1958. није била праћена драстичним мерама које су биле усмерене на кварење међудржавних односа на свим пољима, већ је углавном била ограничена на област пропаганде и идеологије. Као и у ранијем пе-

2 Више о југословенској спољној политици у годинама које су водиле ка коначном убличавању несврстаности као њене спољнополитичке доктрине видети у: Dragan Bogetić, *Koreni jugoslovenskog opredeljenja za nesvrstanost*, (Beograd: Institut za savremenu istoriju, 1990); Dragan Bogetić, *Nova strategija jugoslovenske spoljne politike 1956-1961. godine*, (Beograd: Institut za savremenu istoriju, 2006); Богетић и Димић, *Београдска конференција несврстаних земаља*; Ljubodrag Dimić, „Titovo putovanje u Burmu i Indiju 1954. godine. Prilog za istoriju Hladnog rata“, *Tokovi istorije* 3-4/2004, 27-54; Jadranka Jovanović, *Jugoslavija i Savet bezbednosti 1945-1985*, (Beograd: Institut za savremenu istoriju, 1990); Ranko Petković, *Nesvrstana Jugoslavija i savremeni svet: spoljna politika Jugoslavije 1945-1985*, (Zagreb: Školska knjiga, 1985); Branko Petranović, *Istorija Jugoslavije*, III: *Socijalistička Jugoslavija 1945-1988*, (Beograd: Nolit, 1988); Bojana Tadić, *Istorijski razvoj politike nesvrstavanja 1946-1966*, (Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu, 1968); Aleksandar Životić, *Jugoslavija i Suecka kriza 1956-1957. godine*, (Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 2008); Jovan Čavoški, *Jugoslavija i kinesko-indijski konflikt: 1959-1962*, (Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 2009).

3 Богетић, Димић, *Београдска конференција*, 12.

риоду, она није била свуда подједнако изражена па су разлике постојале и када су у питању биле суседне земље. Док је Албанија предњачила у жестини кампање, земље попут Румуније и Мађарске изабрале су умногоме умеренији курс. Тако је Румунија изабрала да у највећој могућој мери игнорише Југославију: у јавној пропаганди она је прећуткивана, настојало се да се што мање помиње, без истицања у отвореној антијугословенској пропаганди коју су спроводиле све источноевропске земље.⁴ Истовремено, у Румунији су преношени сви најважнији лагерски ставови о „савременом ревизионизму“, који је представљан као највећи југословенски грех, али уз избегавање директних напада и уз полемисање са „југоревизионизмом“ претежно кроз теоретске часописе и брошуре. Овакав став је доводио и до апсурда да иако, са једне стране, у Румунији није било директних сопствених напада на Југославију, са друге стране, нису објављиване чак ни вести о билатералним односима или службеним контактима па макар они били и на највишем нивоу.⁵ Мађарска је, за разлику од Румуније, у првој половини 1961. године спроводила знатно оштрију антијугословенску кампању: мађарска штампа је у то време писала о Југославији осетно негативно, објављено је више тенденциозних информација о унутрашњим југословенским проблемима и њеној спољној политици, уз сталне идеолошке нападе на југословенске ставове.⁶ Врхунац је представљало објављивање чланка Калаја, члана Политбироа МСРП, средином марта 1961, на који је Југославија реаговала и протестном нотом, што је током лета довело до преокрета који се у прво време осетио као смањење информација о Југославији уопште, а потом као пораст броја вести о југословенској спољнополитичкој активности, уз све ређе и у формулацијама све блаже објављивање тенденциозних информација.⁷

Уочи Београдске конференције, у оквирима целог „социјалистичког лагера“ па и у оним земљама које су биле југословенски суседи, било је уочљиво тенденциозно извештавање о припремама скупа са намером да се значај предстојеће конференције минимизира и доведе у питање ширина фронта земаља које ће на њој учествовати. Тако су мађарске радио-станице и штампа углавном преносили не-

4 АЈ, 507/IX, СКЈ, 107/1-24, Анализа антијугословенске пропаганде у НРР, 1.

5 Исто.

6 АЈ, 507/IX, СКЈ, 75/1-68, Општа оцена југословенско-мађарских односа у 1961. години, 14-15.

7 Исто, 15.

утралне агенцијске вести и уопштене изјаве.⁸ Међу њих је спадала и изјава мађарског премијера Ференца Миниха, дата по завршетку посете Индонезији, у којој је у вези са предстојећом конференцијом у Београду изнео уопштена очекивања да ће та конференција дати свој допринос заједничким напорима за смањење међународне затегнутости, практичној примени „величанствених принципа мирне коегзистенције“, борби против империјализма и колонијализма и општем и потпуном разоружању.⁹ Из ових оквира излазило је само неколико кратких тенденциозних информација о колебању Нехруа и латиноамеричких земаља у вези са учешћем на конференцији у Београду.

У Румунији је до краја августа само једном, у вести партијског листа *Скантеја*, објављено да ће се у Београду одржати конференција „неких шефова држава и влада“ уз навођење само четири краће информације у вези са припремом конференције: да ће учествовати 24 земље, да се још увек воде консултације јер је још низ земаља изразио жељу да учествује на тој конференцији, да ће све земље учеснице имати укупно 300 представника, као и да ће конференција трајати четири до пет дана.¹⁰ Осим тога, румунска штампа је до тада о конференцији пренела само кратку информацију ТАСС-а о завршетку припремног састанка у Каиру, али без преношења изјава државника неангажованих земаља које су они давали у вези са предстојећом конференцијом у Београду.¹¹ Тек 31. августа Радио Букурешт је објавио информацију о обраћању Савета солидарности азијско-афричких земаља предстојећој конференцији у Београду у коме је тражио да се конференција позабави немачким питањем, спровођењем декларације ОУН о давању независности колонијалним земљама и народима, и питањима разоружања и мирољубиве коегзистенције.¹² Истог дана у *Скантеји* се појавио и први коментар на тему конференције у Београду, с тим што се радило о преношењу написа који је дан раније објавила московска *Правда* а у коме су били побројани услови

8 АЈ, 112, Танјуг, 112-699-100, Недељни информативни билтен, 26. август 1961. године, 2-3.

9 АЈ, 112, Танјуг, 112-432-433, Дневни информативни билтен, 29. август 1961. у 12.00 часова, 9.

10 АЈ, 112, Танјуг, 112-432-433, Дневни информативни билтен, 26. август 1961. у 12.00 часова, 5.

11 Исто.

12 АЈ, 112, Танјуг, 112-432-433, Дневни информативни билтен, 31. август 1961. у 7.00 часова.

које је конференција требало да испуни да би „заиста одиграла важну улогу у јачању мира“.¹³ Држећи се тога, *Скантеја* је конференцију позивала да се позабави затегнутом ситуацијом у Европи, закључењем мировног уговора са Немачком и питањима деколонизације, да би потом пренела и мишљење „неких западних новинара“ у Београду о постојању снага које се залажу да се на конференцији створи такозвани „трећи блок“.¹⁴ Значај немачког питања потенцирала је и Радио Софија која је 31. августа пренела изјаву етиопског цара Хиле Селасија дату западнонемачкој агенцији ДПА у којој је он изнео мишљење да учесници предстојеће конференције у Београду треба да усмере своје напоре ка решењу немачког питања које је по њему стварало „дубоку узнемиреност у читавом свету“.¹⁵ Пре ове информације бугарски листови *Работническо дело*, *Отечествени фронт* и *Труд* једино су 26. августа, са око 150 редова, пренели информацију ТАСС-а из Београда о припремама за конференцију о којима је *Борби* говорио Лео Матес.¹⁶

За разлику од махом неутралног става Мађарске, Румуније и Бугарске, Албанија је припреме за скуп у Београду искористила за оштар напад на Југославију. Најеклатантнији пример био је опширан чланак који је *Зери и популит* објавио 13. августа 1961. под насловом „Неутрална Југославија“. Већ из наслова чланка било је могуће наслутити да је мету представљала југословенска спољна политика а у вези са скорашњом конференцијом неангажованих земаља у Београду. Југославију су на тој конференцији Албанци видели као инструмент „империјалиста“, као земљу која је требало да минира покрет неангажованих земаља, изазове подвојеност међу њима и удаљи их од социјалистичких земаља.¹⁷ Намера чланка била је и да дискредитује југословенску неутралност. Да би то постигао, аутор чланка се позвао на припремни састанак у Каиру и услове који су прописани да би се нека земља сматрала неангажованом и тиме квалификовала за учешће на конференцији у Београду. *Зери и популит* је нарочито истицао услов да таква држава не би смела да буде придружена било

13 АЈ, 112, Танјуг, 112-432-433, Дневни информативни билтен, 31. август 1961. у 19.00 часова, 2.

14 Исто, 2-3.

15 АЈ, 112, Танјуг, 112-432-433, Дневни информативни билтен, 31. август 1961. у 7.00 часова.

16 Исто, 6.

17 АЈ, 112, Танјуг, 112-699-100, Недељни информативни билтен, 19. август 1961. године, 2.

каквом колективном војном савезу, подсећајући при том на чланство Југославије у Балканском пакту, који су поред ње чиниле Грчка и Турска, обе чланице НАТО-а.¹⁸ За Албанце је то био довољан доказ да ни сама Југославија не испуњава услове да учествује на конференцији неангажованих земаља. Осим тога, замерено јој је и то да, у ствари, покушава да за рачун Запада каналише снагу коју представљају деколонизовани народи и државе и да својим теоријама о неангажованости покушава да формира „трећи блок“ у коме би имала посебну улогу. Управо та улога била је предмет засебног дела чланка у коме је *Зери и популит* настојао да покаже да је реч о „старој манији“ југословенских власти које су у таквој „посебној улози“ себе виделе прво током борбе против фашизма, затим у међународном комунистичком покрету и најзад у процесу повећања улоге неутралних земаља у решавању светских проблема.¹⁹

Када је конференција неангажованих земаља у Београду почела са радом 1. септембра 1961. године, у наредних неколико дана колико је трајала, у штампи и другим медијима суседних земаља Источног блока било је приметно веће интересовање него пре њеног почетка. Сви најважнији бугарски листови су већ 2. септембра објавили коментаре о почетку рада конференције. *Земеделско знаме* је пренело део коментара московског листа *Известија* који се односио на утицај сложене међународне ситуације и разноликости учесника на дневни ред конференције и њен исход. Исти лист је подвлачио заинтересованост САД-а, Велике Британије и Француске за рад конференције иако на њој не учествују, а значајан простор дао је и ставу да је декларација совјетске владе о експериментима са атомским оружјем директно допринела да се то питање нађе у центру пажње конференције у Београду.²⁰ За разлику од овог пренетог коментара, лист *Отечествени фронт* је поводом почетка Београдске конференције једини имао сопствени, самостални коментар. Он је полазио од констатације да су у Београду окупљени представници већине новоослобођених и неослобођених колонијалних земаља пред којима је стајао задатак уклањања остатака и последица колонијалне зависности и упадљиво истицао улогу земаља „социјалистичког ла-

---

18 Исто, 3.

19 Исто, 5.

20 АЈ, 112, Танјуг, 112-433-434, Дневни информативни билтен, 2. септембар 1961. у 12.00 часова, 14.

гера“ у том процесу.²¹ Као главну сметњу томе коментатор *Отечественног фронта* је видео Запад, који је настојао да искористи бројне разлике које су постојале између тек ослобођених земаља (различити нивои економског и културног развоја, различита друштвена и државна уређења и сл.). То је било видљиво и у односу према конференцији неангажованих земаља у Београду коју је Запад, по уверењу водећег бугарског листа, желео да искористи за стварање „трећег блока“, који би нужно заузео подједнаку дистанцу од оба постојећа блока, чиме би се умањио утицај СССР-а и социјалистичких земаља у новоослобођеним државама.²² Међутим, у наставку се одмах наводи изјава Секу Туреа да је резултат конференције у виду усвајања концепције „трећег блока“ унапред искључен. Сутрадан, 3. септембра, бугарски листови су објавили и прву значну реакцију Бугарске на конференцију која се одржавала у Београду. Радио Софија је емитовала поруку бугарског премијера Антона Југова коју је упутио председништву Београдске конференције а у којој је нарочито скрепуно пажњу на чињеницу да се конференција одржава у време када је у срцу Европе створено „опасно огњиште новог рата“ (мислио је без сумње на немачко питање и актуелну берлинску кризу) и подвукао да бугарска влада и народ „пламено саосећају“ и подржавају борбу свих народа који настоје да остваре политичку и економску независност.²³ Наредних дана бугарски листови су објављивали текстове својих извештача из Београда који су убрзо после почетка конференције подвлачили да су сва настојања земаља чланица НАТО-а да конференцију претворе у „арену Хладног рата“ доживела потпуни крах јер се конференција показала као својеврстан форум на коме је оштро осуђен империјализам и колонијализам.²⁴ Преношени су и говори и најважнији ставови водећих лидера, укључујући и Јосипа Броза Тита, из чијег говора су као најважнији издвојени ставови о потреби сазивања светске конференције о разоружању, о реалности признавања постојања две немачке државе и о неопходности да се берлинска криза реши преговорима.²⁵

---

21 Исто, 14–15.

22 Исто, 15.

23 АЈ, 112, Танјуг, 112–433–434, Дневни информативни билтен, 3. септембар 1961. у 7.00 часова, 50–51.

24 АЈ, 112, Танјуг, 112–433–434, Дневни информативни билтен, 3. септембар 1961. у 12.00 часова, 20–21.

25 АЈ, 112, Танјуг, 112–433–434, Дневни информативни билтен, 5. септембар 1961. у 19.00 часова, 32.

У Мађарској, готово сви листови су од првог дана посвећивали значајан простор конференцији неангажованих земаља која се одржавала у Београду, мада је првог дана више од трећине тог простора било посвећено Хрушчовљевој поруци коју је упутио конференцији, док је остатак био посвећен говорима председника Индонезије Сукарна и председника УАР-а Насера, као и основним информацијама о Титовом поздравном говору и усвајању дневног реда.²⁶ Занимљиво је да су мађарски листови Насеровом говору посветили једва две реченице док су говор Сукарна пренели готово до детаља. Нарочито су истицали део у коме се Сукарно осврнуо на борбу колонијалних народа против империјализма и колонијализма, затим део говора у коме је позвао да се рат и колонијализам отпишу као средство за решавање проблема и део о неопходности да се колонијални ратови у Анголи, Алжиру и Тунису окончају што пре.²⁷ Поред тога мађарски листови су првог дана конференције придали велики значај и поздравном телеграму који је упутио председник кинеске владе Џоу Енлај, који је изражавао наду да ће конференција дати допринос ослободилачкој борби народа Азије, Африке и Латинске Америке.²⁸ Наредних дана, највећи публицитет у Мађарској је дат Титовом говору на конференцији. Будимпештански Радио Кошут је прворазредни значај давао оним деловима Титовог говора који су се тицали СССР-а и других социјалистичких земаља. Тако је као најважније прво пренето да је Тито изнео разлоге који су приморали Совјетски Савез да донесе одлуку о обнављању нуклеарних експеримената, да би потом био детаљно пренет његов став о Западном Берлину.²⁹ Пренета је Титова забринутост да је ситуација тамо већ заоштрена до те мере да је могућ оружани сукоб ако СССР потпише мировни уговор са ДР Немачком и преда јој право контроле путева до Западног Берлина. У наставку, Радио Кошут је известио о Титовим ставовима у вези са колонијализмом, а затим истакао да се он у последњем делу свог говора zaloжио за „извесну“ реорганизацију ОУН-а. Међутим, у једној од верзија које је исти радио емитовао нешто раније, делу Титовог говора који се тицао немачког питања била је посвећена још већа

26 АЈ, 112, Танјуг, 112-433-434, Дневни информативни билтен, 2. септембар 1961. у 12.00 часова, 16.

27 Исто.

28 Исто.

29 АЈ, 112, Танјуг, 112-433-434, Дневни информативни билтен, 4. септембар 1961. у 7.00 часова, 20.

пажња. У тој верзији истицано је да је Тито говорио о реалности постојања две Немачке, о неопходности решавања тог питања и о томе да Немачка треба да иде путем демократије а не путем милитаризације.³⁰ Дан касније Радио Кошут је опет у први план истицао немачко питање објавивши да су говорници на конференцији у Београду скоро без изузетка заузели становиште да постоје две Немачке, а као илустрацију значаја таквог става навео је понашање западнонемачких новинара који су извештавали са Београдске конференције а који су тврдили да их је уплашило, како је Радио Кошут цитирао, „непозвано мешање обојених у немачко питање“.³¹ Београдском конференцијом наставио је да се бави и лист *Хатфал хирек*, једини мађарски лист који је излазио понедељком. У том листу су такође пренети основни ставови из Титовог говора, као и најважнији делови излагања председника Гане Кваме Нкрумаха, кипарског председника Макариоса, цејлонске председнице владе Сиримава Бандаранаике, камбоџанског краља Нородома Сиханука, мароканског краља Хасана и председника Малија Модибо Кеите.³²

Румунски листови су извештавајући са скупа у Београду, за разлику од мађарских и бугарских, у центар пажње стављали однос конференције према Западу и ставове Запада према конференцији. Тако је водећи партијски лист *Скантеја*, орган Румунске радничке партије, већ 2. септембра изнео интересантно виђење догађања на конференцији неангажованих земаља у Београду. Наиме, *Скантеја* је писала о својеврсном притиску који су САД и Западна Немачка наводно вршили на учеснике конференције и то преко велике групе људи који су били пријављени као новинари а у ствари су били ангажовани да врше притисак на поједине учеснике конференције са циљем да се заобиђе третирање питања затегнутости у средњој Европи.³³ Према тим наводима чак 120 америчких и 50 западнонемачких новинара је настојало да утиче на ставове учесника конференције или извештача из афричких и азијских земаља, којима су нудили пут у Западни Берлин о трошку САД-а не би ли их тамо „обрадили“. Поред *Скантеје* и остали румунски листови су извештавали о конференцији у Београду али

---

30 Исто, 21.

31 АЈ, 112, Танјуг, 112-433-434, Дневни информативни билтен, 5. септембар 1961. у 7.00 часова, 34.

32 АЈ, 112, Танјуг, 112-433-434, Дневни информативни билтен, 5. септембар 1961. у 19.00 часова, 1.

33 АЈ, 112, Танјуг, 112-433-434, Дневни информативни билтен, 2. септембар 1961. у 19.00 часова, 6.

преносећи искључиво извештаје дописника румунске агенције *Ађер прес* из Београда и уз преношење Хрушчовљевог обраћања конференцији у целини.³⁴ У складу са посебним интересом за немачко питање, специјални извештач румунске радио-телевизије (а на основу његовог извештаја потом и румунска штампа) пренео је Титово обраћање конференцији само делимично, односно само онај део у коме је говорио о проблему две Немачке. Нарочито су истакнути Титов став да постојање две немачке државе представља чињеницу коју није могуће негирати, његово виђење развоја Западне Немачке после Другог светског рата као погрешног јер је уместо политике демократизације тамо спровођена политика милитаризације и његов закључак да би у супротном тај проблем већ био решен.³⁵ Следећи овај образац *Скантеја* је о Титовом говору известила у само пет реченица и то искључиво оних које су се тичале Немачке. Поред тога, лист се поново бавио атмосфером која је владала међу извештачима са скупа у Београду, подвлачећи велико незадовољство западних новинара чињеницом да се већина учесника конференције изјаснила за признавање две немачке државе и решавање берлинске кризе мирним путем. То је још више допринело утиску да су се румунска штампа, радио и телевизија углавном бавили аспектима односа учесника конференције према Западу јер је у њиховим извештајима редовно преношено само оно што су говорници износили о Берлину, Немачкој, колонијализму и империјализму, док су њихови ставови о политици неангажовања или о блоковима и блоковској подељености редовно прећуткивани.³⁶ Остајући доследна овом ставу *Скантеја* је 6. септембра објавила коментар под насловом „Конференција означава пораз Запада“ у коме је тврдила да је скуп у Београду представљао пораз за западне „реакционарне кругове“ а посебно за њихове пропагандисте који су „облетали“ око делегата не би ли утицали на ток конференције.³⁷ Као доказ за то *Скантеја* је навела садржај дописа агенције ДПА и дописника немачких листова у којима је констатовано да је конференција заузела негативан курс према Западу.³⁸

---

34 Исто.

35 АЈ, 112, Танјуг, 112-433-434, Дневни информативни билтен, 4. септембар 1961. у 7.00 часова, 21.

36 АЈ, 112, Танјуг, 112-433-434, Дневни информативни билтен, 4. септембар 1961. у 19.00 часова, 12.

37 АЈ, 112, Танјуг, 112-433-434, Дневни информативни билтен, 6. септембар 1961. у 19.00 часова, 3.

38 Исто.

За разлику од осталих Југославији суседних земаља Источног блока, у Албанији је о Београдској конференцији током њеног одржавања јављано веома мало. Тек 7. септембра Радио Тирана је пренела да је конференција неангажованих земаља завршена, саопштивши поред тога само још најзначајније ставове усвојене декларације.³⁹ Међутим, у недељама које су уследиле после скупа у Београду, Албанци су тек окончану конференцију користили за нове нападе на Југославију. Већ 10. септембра Радио Тирана је пренела у целини чланак кинеског листа *Женмин Жибао* који је, слично чланку који је средином августа био објављен у листу *Зери и популит*, као мету критика имао чланство Југославије у Балканском пакту. Два дана касније јавио се и сâм *Зери и популит* са занимљивим коментаром о Београдској конференцији, са које је аутор чланка, по принципу шведског стола, узео само оно што му је одговарало. Наиме, у првом делу коментара аутор је поздравио успех Београдске конференције, оценио је да њени резултати представљају велики допринос јачању националноослободилачке и антиколонијалне борбе народа у Азији, Африци и Латинској Америци и истакао пуну подршку Албаније њиховој борби.⁴⁰ У наставку, слично написима који су били најбројнији у румунској штампи, коментатор је конференцију неангажованих земаља одржану у Београду оценио као озбиљан неуспех за империјализам, који се, по њему, надао да на конференцији неће бити разматрана питања попут разоткривања правих намера колонијализма и неоколонијализма, подршке националноослободилачким покретима у свету или захтевима да НР Кина добије своје место у ОУН. Са друге стране, *Зери и популит* је у завршном делу коментара оценио да су „југословенски ревизионисти“ на скупу у Београду доживели „сраман неуспех“ у настојањима да ослабе антиколонијализам и унесу раздор међу земље које су се бориле против империјализма.⁴¹ Лист је даље истицао да Југославија ни у ком случају није ни ванблоковска ни неутрална земља и да је њена активност на конференцији била усмерена у правцу цепања јединства у борби против колонијализма. Најзад, по албанском коментатору, скуп у Београду је показао да је политика Југославије била у служби америчког

39 АЈ, 112, Танјуг, 112-433-434, Дневни информативни билтен, 7. септембар 1961. у 12.00 часова, 6.

40 АЈ, 112, Танјуг, 112-435-436, Дневни информативни билтен, 15. септембар 1961. у 7.00 часова, 1.

41 Исто.

империјализма под маском неутралности и антиколонијализма.⁴² У сличном тону албански листови и Радио Тирана су Београдску конференцију коментарисали све до краја прве половине октобра а исте закључке изнео је и албански премијер Мехмет Шеху у свом експозеу о међународној ситуацији и спољној политици Албаније који је 12. октобра 1961. године пренела Радио Тирана, с тим да је његов речник био знатно оштрији те се није либио ни тога да о Југословенима говори као о „слугама империјализма“.⁴³

За разлику од коментара који су се могли чути у Албанији, написи о београдском скупу које су објављивале бугарска, мађарска и румунска штампа и радио-станице нису о југословенској улози на конференцији говорили на такав начин, већ су је готово прећуткивали, оптужујући за такве активности једино Запад, који је и био у средишту пажње коментатора. У Бугарској, сви водећи листови су већ 7. септембра објавили текстове о тек окончаној конференцији а опште место у њима и нит која их је повезивала била је тврдња да је тај скуп представљао пораз Запада. Лист *Народна армија* се нарочито усредредио на питање реакције на објаву СССР-а о обнављању нуклеарних проба и то углавном обрачунавајући се са реакцијама западних војних кругова.⁴⁴ Исти лист је у наставку коментара потенцирао антизападне ставове учесника Београдске конференције који су, по њему, препознали да главну опасност по мир представљају империјализам и колонијализам а не комунизам, кога је на конференцији критиковао једино председник Кипра, архиепископ Макариос. Радио Софија је Београдску конференцију такође коментарисао са изразито антизападног становишта истичући у први план подршку већине лидера неангажованих земаља ставу да је постојање две Немачке реалност која је морала да се уважи.⁴⁵ Исти радио је истицао и компромитујућу акцију америчких дипломата у неангажованим земљама који су даљу економску помоћ условљавали прозападним ставовима које је требало да заступају на конференцији а све са циљем да се конференција скрене са њеног главног циља или да се усме-

---

42 Исто, 2.

43 АЈ, 112, Танјуг, 112-699-100, Недељни информативни билтен, 7. октобар 1961. године, 2-4.

44 АЈ, 112, Танјуг, 112-433-434, Дневни информативни билтен, 7. септембар 1961. у 12.00 часова, 36.

45 АЈ, 112, Танјуг, 112-699-100, Недељни информативни билтен, 16. септембар 1961. године, 4-5.

ри ка антисовјетским одлукама.⁴⁶ Водећи бугарски лист *Отечественни фронт* је неколико дана касније, 12. септембра, објавио коментар на конференцију одржану у Београду али фокусирајући се искључиво на једно питање – немачко. Лист се под насловом „Крах доктрине Аденауер–Халштајн“ осврнуо на резултате конференције одржане у Београду, које је посматрао кроз призму настојања званичног Бона да слабо развијене новоослобођене земље учени економском помоћи и претњом прекида дипломатских односа уколико, као Југославија 1957. године, признају ДР Немачку.⁴⁷ У наставку, коментатор констатује да су таква настојања Западне Немачке доживела пораз и наводи изјаве неколико лидера најзначајнијих неангажованих земаља који су се заложили за признавање реалности тј. признавање и друге немачке државе (Сукарно, Нехру, Нкрумах). Чињеницу да је већина од 24 земље учеснице на Београдској конференцији изразила спремност да призна постојање две немачке државе као политичку реалност, коментатор *Отечественног фронта* сматрао је уједно и главним и најважнијим резултатом тог скупа.⁴⁸

Однос конференције према Западу био је у центру пажње и у Мађарској чији водећи листови су без изузетка јављали о завршетку конференције у Београду и преносили основне информације о два документа која су усвојена на крају скупа – заједничкој декларацији и декларацији о миру која је уједно била и апел СССР-у и САД-у.⁴⁹ Три дана по завршетку скупа у Београду у престоничком листу *Ненсабадшаг* појавио се коментар који је био позитивно интониран и који је конференцију неангажованих земаља оценио као „плодну“ и „позитивну“.⁵⁰ Већи део текста је био посвећен „рачуницама“ империјалиста пред конференцију које су се изјаловиле, а као позитивни аспекти конференције означени су њен антиколонијалистички правац, осуда постојања војних база на страним територијама и разумевање једног броја учесника за одлуку совјетске владе о обнови нуклеарних проба.⁵¹ И Радио Кошут је истог дана у опширнијем коментару констато-

---

46 Исто, 5–6.

47 АЈ, 112, Танјуг, 112–435–436, Дневни информативни билтен, 12. септембар 1961. у 19.00 часова, 4.

48 Исто, 5.

49 АЈ, 112, Танјуг, 112–433–434, Дневни информативни билтен, 7. септембар 1961. у 19.00 часова, 7.

50 АЈ, 112, Танјуг, 112–435–436, Дневни информативни билтен, 11. септембар 1961. у 19.00 часова, 7.

51 Исто.

вао „горко“ искуство Запада са конференцијом чије наде у вези са тим скупом не само да се нису оствариле већ је конференција следила политичку линију која је више одговарала замислима Совјетског Савеза и „социјалистичког тора“ него „империјалистичким тенденцијама“.⁵² Коментатор је потенцирао разочарање западних влада што се у средишту пажње конференције нашло питање борбе против колонијализма и што је она заузела ставове о питању разоружања, о ликвидацији војних база, о реорганизацији ОУН а нарочито што је на њој преовладао став о потреби да се приликом решавања немачког питања пође од чињенице да постоје две немачке државе.⁵³

У Румунији, Радио Букурешт је 7. септембра извештавајући о завршетку скупа неангажованих земаља, сву пажњу посветио искључиво документима који су усвојени преневши их до детаља.⁵⁴ Два дана касније, сва румунска штампа је пренела суштину из Хрушчовљеве оцене Београдске конференције да би се 11. септембра појавио опширан осврт *Скантеје* на тек окончан скуп у Београду. У чланку под насловом „Разочарање на Западу“ коментатор румунског партијског листа је за основу узео тврдњу да се конференција окренула против Запада.⁵⁵ Аутор текста је велику важност придао чињеници да су учесници разговарали о најважнијим међународним проблемима, чиме су потврдили све већу улогу земаља које су стекле независност после Другог светског рата на међународној позорници. Пренет је и став учесника конференције да неангажоване земље истовремено нису и неутралне или инертне по питањима рата или мира у свету. То је, према коментару, било видљиво по ставу већине земаља учесница у вези са признавањем постојања две немачке државе и решавања немачког питања уопште.⁵⁶ Управо такав став је узет и као крунски доказ тврдње да се конференција у политичком смислу окренула против Запада.

Овакав став био је очигледан и југословенским властима, које су већ 9. септембра спровеле прве анализе тока и резултата конференције неангажованих земаља а у склопу тога и одјека у штам-

52 АЈ, 112, Танјуг, 112-435-436, Дневни информативни билтен, 10. септембар 1961. у 19.00 часова, 7.

53 Исто, 8.

54 АЈ, 112, Танјуг, 112-433-434, Дневни информативни билтен, 8. септембар 1961. у 7.00 часова, 37.

55 АЈ, 112, Танјуг, 112-435-436, Дневни информативни билтен, 11. септембар 1961. у 19.00 часова, 1.

56 Исто, 2.

пи и на радију, како целог света тако и совјетског лагера. У Београду су већ тада били свесни да је одјек и публицитет одржаног скупа био знатно шири од очекиваног. Међутим, када је у питању био одјек у суседним земљама па и у целом Источном блоку, у Југославији су, свесни првобитног игнорисања и резерви према скупу, схватили да је публицитет који му је тамо дат био само резултат коришћења згодне прилике да се ставови Београдске конференције искористе као „лопта за играње против западног блока“.⁵⁷ Као доказ за то могла је да послужи и чињеница да се у свим тим земљама осећало умањивање југословенске улоге на самој конференцији, која је у целини схватана и приказивана искључиво као антизападна манифестација.⁵⁸ Посматрано из перспективе Београда и уз квантитативну и квалитативну анализу одјека конференције у штампи и на радију у суседним и другим земљама Источног блока, све упућује на закључак да су Совјети искористили тај скуп да би потенцирали његово антизападно расположење, а самим тим и исто такво расположење Југославије као домаћина скупа, не би ли је на тај начин што више удаљили од Запада и створили макар и привидну слику о њеном приближавању СССР-у и политици совјетског лагера.

Извори и литература

Необјављени извори

- Архив Југославије: Фонд 507/IX, СКЈ, Комисија ЦК СКЈ за међународне везе; Фонд 112, ТАНЈУГ, Недељни информативни билтен; Фонд 112, ТАНЈУГ, Дневни информативни билтен; Фонд 837, Кабинет председника Републике.

Литература

- Bogetić, Dragan. *Koreni jugoslovenskog opredeljenja za nesvrstanost*. Beograd: Institut za savremenu istoriju, 1990.

57 АЈ, 837, I-4-a, Записник са састанка групе ЦК за међународна питања одржаног 9. септембра 1961. године, 1. - Групу ЦК Савеза комуниста Југославије која је разматрала питања у вези са оценом Београдске конференције и њеним одјеком сачињавали су Вељко Влаховић, Петар Стамболић, Милентије Поповић, Вељко Мићуновић, Цвијетин Мијатовић и Добривоје Видић.

58 Исто.

- Vogetić, Dragan. *Nova strategija jugoslovenske spoljne politike 1956–1961. godine*. Beograd: Institut za savremenu istoriju, 2006.
- Богетић, Драган и Љубодраг Димић. *Београдска конференција неврстаних земаља 1–6. септембра 1961. Прилог историју Трећег света*. Београд: Завод за уџбенике, 2013.
- Čavoški, Jovan. *Jugoslavija i kinesko-indijski konflikt: 1959–1962*. Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 2009.
- Dimić, Ljubodrag. „Titovo putovanje u Burmu i Indiju 1954. godine. Prilog za istoriju Hladnog rata“. *Tokovi istorije* 3–4/2004, 27–54.
- Jovanović, Jadranka. *Jugoslavija i Savet bezbednosti 1945–1985*. Beograd: Institut za savremenu istoriju, 1990.
- Petković, Ranko. *Nesvrstana Jugoslavija i savremeni svet: jugoslovenska spoljna politika 1945–1985*. Zagreb: Školska knjiga, 1985.
- Petranović, Branko. *Istorija Jugoslavije, III: Socijalistička Jugoslavija 1945–1988*. Beograd: Nolit, 1988.
- Tadić, Bojana. *Istorijski razvoj politike nesvrstavanja 1946–1966*. Beograd, Institut za međunarodnu politiku i privredu, 1968.
- Životić, Aleksandar. *Jugoslavija i suecka kriza 1956–1957. godine*. Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 2008.

Summary

Vladimir Lj. Cvetković

Echo of the Belgrade Conference (1961) in the Eastern Bloc Countries Bordering Yugoslavia

Abstract: Based on the archival sources and relevant literature, this paper analyses the echo of the Belgrade Conference in the press and media of Albania, Bulgaria, Romania and Hungary, Eastern bloc countries bordering Yugoslavia with whom Yugoslavia had ideological confrontation.

Key words: Belgrade Conference, Yugoslavia, Hungary, Romania, Bulgaria, Albania, Eastern Bloc, Non-Aligned Movement

The Conference of Non-Aligned Countries was held in Belgrade from September 1st to 6th 1961 with the participation of 25 member states and three observer countries. The conference was the result of the years of Josip Broz Tito's diplomatic work aimed at finding "the third way" in a divided world. The existing power blocks did not approve of the organization of the Conference because they had their own interest in former colonized countries of Asia and Africa. While observing the echo of the conference in the bordering Yugoslav countries that were the members of Eastern bloc, we can follow the evolution of their attitudes towards it. The same goes for the Soviet Union and other members of the Eastern bloc. Before the conference, the press and the radio of the mentioned countries ignored it. During the Conference, the publicity grew, at the same time underlining Anti-Western and Anti-Colonial character of the conference. The public in Albania, Bulgaria, Romania and Hungary were not informed of the anti-block character of the Conference was also present. When the Conference was finished, Belgrade realized that the publicity given to the Conference was aimed to emphasize its Anti-Western character. The Soviets wanted to show Anti-Western attitude of Yugoslavia with the aim to move it from the West and make a fake image that Yugoslavia was approaching Eastern bloc.

